

• הרב ב. חמד •

צמרמורת אחזה בגוים של שומעי לקחו של הגאון רבי שאול בראך, רבה הנודע של העיר קאשוי שבסלובקיה. היה זה באחד משבתות הקיץ של שנת תרצ"ג, ורבי שאול בראך עמד על בימת בית הכנסת וכנועם שידו הגיד בפני הנאספים דברי אגדה ופרפראות לחכמה מתוקים מרבש וערכים על שומעיהם. לפתע שינה רבי שאול את טון דיבורו ופתח לספר להם על דבר פלא והפלא אותו קרא בעיתון 'מארגען צייטונג' שיוצא לאור בעיר 'מערש' אוסטרא' שבמדינת צ'כיה הסמוכה.

בעיתון התפרסמה רשימה מפתיעה, פרי עטו של אדם שניהל 'קרטוריום' - משרפת גופות בכבשן מיוחד, בו נהגו גויים אתאיסטים לשרוף את מתיהם. אותו מנהל התבונן באחת מצנצנות האפר וגילה שיש בה עצם קטנה שלא נשרפה. מבחינתו היה זה כשל בתוצאה הרצויה, שכן כל העצמות היו אמורות להפוך לאפר, ואילו כאן הוא מזהה עצם שלא התכלה. הוא בדק את הנושא לעומקו וגילה להפתעתו כי בגוף האדם קיימת עצם אחת אשר לא יכולה להישרף, גם בכבשני אש לוחטים כמיוחד. בהמשך המחקר התברר לו שעצם זה עמידה מול כל איתני הטבע: כמו שאיננה יכולה להישרף כך גם איננה יכולה להישבר, אפילו אם יופעל עליה כוח רב.

כשהתבררה לו תופעת טבע מופלאה זו על העצם העמידה גם כתנאים קשים, החל המנהל לפתח אוסף משונה ומפחיד. הוא החל לאסוף את אותן עצמות קטנות, אחת לאחת. בשעה שכתב את הרשימה העיתונאית על תוצאות מחקרו, הוא מדרוח לקוראים כי ברשותו כבר מצויה קופסה מלאה בעצמות שכאלה.

אותו חוקר גוי רק ידע להצביע על התופעה אך הוא לא ידע להסביר את פשר הרבר. אולם רבי שאול בראך ידע היטב מה היא אותה עצם עמידה וקשוחה, והוא גם ידע להסביר לשומעי לקחו את המשמעות הרוחנית של העצם שעל טיבה הייחודי אנו שומעים בדברי חז"ל ורבותינו הקרמונים. ('שאל בחיר ד' עמוד קצח)

כאש ובמים, בריחיים ותחת הפטיש

הנה, כך כתבו רבותינו בעלי התוספות במסכת בבא קמא (טז ב ד"ה והוא): "דאמרינן במדרש, שיש עצם בשרדו של אדם שממנו נוצר

לעתיד לבא, ואותו עצם חזק וקשה כל כך שאין האש יכול לשרפו". חז"ל מעידים, שבגופו של אדם יש עצם אחת המצויה בשרדו, והיא חזקה עד כדי כך שלא ניתן לשרוף אותה. עצם זה, שאינה מתכלה, היא העצם ממנה יקום האדם בתחיית המתים, גם לאחר ששאר גופו התכלה ונרקב באדמת קברו.

דברי חז"ל אלו מצויים לפנינו במדרש (בראשית רבה כח, ג, ובמקומות נוספים): "אדריאנוס שחיק עצמות שאל את רבי יהושע בן חנניא. אמר לו: מהיכן הקב"ה מציץ [מחייה ומקים] את האדם לעתיד לבא [בתחיית המתים]? אמר לו: מלוח של שדרה. אמר לו: מנין אתה יודע? אמר לו: איתתיה ליד יאנא מודע לך [הביאהו ליד יאנא מודיע ומראה לך]. טחנו בריחיים ולא נטחן; שרפו באש ולא נשרף; נתנו במים ולא נמחה; נתנו על הסדן והתחיל מכה עליו בפטיש, נחלק הסדן ונבקע הפטיש, ולא חסר כלום".

עצם מיוחדת זו, הנושאת את השם 'לוז', ייתכן שהיא זכתה לשם זה בשל צורתה הדומה לאגוז הלז, וגם בשל טבעה המיוחד - שגם מזכיר לנו את העיר המקראית הידועה 'לוז', עליה מגלים לנו חז"ל שזו היא עיר בה חיים לעולם, וכמו שאמרו במסכת סוטה (מו ב): "תניא: היא לוז שצובעין בה תכלת... ואף מלאך המות אין לו רשות לעבור בה, אלא זקנים שבה בזמן שדעתן קצה עליהן, יוצאין חוץ לחומה והן מתים". אם גם עצם זה מתקיימת לנצח, ייתכן שהיא קרויה על שם העיר בה חיים לנצח. אך גם ייתכן לומר להיפך, שהעיר בה חיים לנצח קרויה על שם העצם המתקיימת לעולמים.

צערן של היעב"ץ

מלבד שם זה - 'לוז', יש לעצם המסתורית עוד כמה וכמה שמות שונים ומשונים, אשר הצד השווה שבהם הוא שהם נראים כחסי פשר: "נסכו" - נסכא, "בתואל רמאה" - לכן הארמי". הגאון רבי יעקב עמדין - היעב"ץ, מספר כי משכבר הימים היה משתומם אודות טיבם של שמות אלו, וצער גדול היה לו מאי ידיעת הסיבה שעצם זה קרויה כך וכך. היעב"ץ גם ניסה להתחקות בספרים ולמצוא את מי שיסביר את פשר השמות, והעלה חרס בידו. עד שזכה להגיע אל גילוי מופלא במסגרתו

אחת מכל עצמותיו -

"הראוני מן השמים" את כל עניינה של עצם זה ושמותיה.

אנו פותחים את הדיון הרחב סביב העצם דווקא בידיעה זו שכל אותם שמות מתכוונים בסופו של דבר לאותה עצם מסתורית הקרויה 'לוז'. כך שלא נטעה ונאמר, לשם משל, שעצם הלוז הוא עצם שונה מעצם הנסכא. רק כך נוכל לארוג את היריעה בשלמותה ולהשלים את הפסיפס מתוך ריבוי הפרטים העולים במקורות השונים. היעב"ץ הוא זה שמכנס את השמות השונים אל פונדק אחד ומסביר את אוזנינו לדעת כי למעשה מדובר באותה עצם. וכך הוא פותח וכותב בסידורו 'בית יעקב' (מוסף השבת, בית דוד, מחיצה ד, 'לית המלכה בסעודה'): "אמר יעקב: מעודי הייתי משתאה משתומם על המראה, כשראיתי בספרים דברים אודות העצם הלוז 'לוז' של שדרה. ויש שקראוהו 'נסכו'... ולא נודע מה טיבן של שמות הללו שנתנו לו... יותר מזה גדלה הפליאה כשלמדתי 'מדרש הנעלם' (זוה"ק פרשת תולדות) שנקרא 'כתואל רמאה', ואמרו שהוא רמאה מכל שאר גרמי... ומי הרואה מאמר זה ולא יפלא ממנו, מה ענין שם 'כתואל', ומה דבר הרמאות, ומאי טעמא אהניה ליה לרמאה רמאותיה כולי האי". את שורת השאלות מסיים כאמור היעב"ץ במילים הבאות: "צער גדול היה לי על דבר זה, וברקתי בספרים, פורש אין להם".

את המענה שנותן היעב"ץ לשאלותיו אלו, נוכל להבין רק לאחר שנתחקה אודות טבעה המופלא של עצם הלוז, אודותיה קבלה בידינו שאיננה נהנית מאכילה ושתייה - כשאר רמ"ח איברי האדם ושם"ה גידיו, המקבלים את חיותם מאכילת האדם ושתייתו.

המקור הראשון למציאות זו הוא בספר הזוהר (פרשת תולדות). שם אנחנו גם מוצאים ששם העצם הוא 'כתואל רמאה': "רב הונא אמר... ואנא הוית בכרכי הים, ושמענא דהווי קראן לההוא גרמא דשדרה,

ההוא דאשתאר בקברא מכל גופא, כתואל רמאה. שאלית עליה, אמרו דהוא קרישא דהוויא, דאיהו רמאה, ודההוא גרמא הוא רמאה, מכל שאר גרמי. דתאנא אמר רבי שמעון, הווא גרמא, למה אשתאר בקיומא, יתיר מכל שאר גרמי. משום דאיהו רמאה, ולית סביל טעמא דמוזנא דבני נשא כשאר גרמי, ובגניי כך הוא תקיף מכל גרמי, והוא ליהוי עקרא, דגופא אתבני מניה. הדיא הוא דכתיב פת כתואל הארמי".

[ובתרגום חופשי ללח"ק: רב הונא אמר, אני הייתי במדינות הים, ושמעתי ששמו של אותו העצם של השדרה, הנשאר מכל הגוף בקבר ואינו נרקב, הוא 'כתואל רמאה'. שאלתי עליו, ונעניתי שצורתו כראש של הנחש, שהוא רמאי. ואותו העצם הוא רמאי יותר משאר עצמות הגוף. כי כך למדנו: אמר רבי שמעון, למה נשאר ומתקיים אותו העצם יותר משאר העצמות, לפי שהוא רמאי ואינו סובל טעם המזונות של בני אדם כמו שאר העצמות, ולכן הוא חזק יותר מכל העצמות. והוא יהיה השורש שהגוף יבנה ממנו בעת תחיית המתים].

ממה חיותה של העצם?

לעומת דברי הזוהר שמהם עולה כי העצם אינה נהנית כלל מאכילה ושתייה, הרי שאחד מרבותינו הראשונים, רבינו צדקיה ב"ר אברהם הרופא, ממשפחת הענווים, שפעל באיטליה לפני כשמונה מאות שנה, טוען שיש לכך יוצא מהכלל: מוצאי שבת. וכך כתב בספרו 'שבלי הלקט' (סימן קל): "וצריך אדם להסדיר שולחנו במוצאי שבת... ובסידורים מפרש, אבר אחד יש בו באדם ונסכו שמו ואינו נהנה באכילה אלא במוצאי שבת".

מעניין לראות שעדיין אין הדברים ברורים והחלטיים. יש המצמצמים את זה יותר, ולדעתם אין העצם נהנית אלא משתיית יין הברדלה במוצאי שבת, ויש המרחיבים זאת וסבורים שהעצם נהנית אפילו מכל אכילת שלוש סעודות השבת. היטיב לסכם זאת המקובל רבי אהרן ברכיה ממודינא, בספרו 'מעבר יבק' (שפת אמת פ"ו): "ואינו נהנה רק מסעודת שבת, ויש אומרים מיין הברדלה לבד. ודעת אחרים שאינו נהנה כלל מאכילה ושתייה".

♦ ואולם לוז שם העיר לראשונה: על סודה של עצם הלוז, אשר כמו העיר לוז המקראית – אף היא איננה כלה לעולם, והיא חסינה בפני כל כוח ואיתן טבע שבעולם ♦

♦ 'מוסף שבת קדש' יצא לבדוק מהו שמה ('לוז', 'נסכו' או 'כתואל'?), ממה ניזונת (האם אינה ניזונת ממאכל כלל? ממאכלי מלווה מלכה, או מכל סעודות השבת?), והיכן מיקומה המדויק (בעמוד השדרה, בעורף או תחת המוח?) ♦ ועל גילוי השמימי של היעב"ץ על אודות עצם זו ♦

לא נשברה!

ד': "ודוד מלך ישראל חי וקיים. ויש זכר לדבר בסדור השלחן של מוצאי שבת, שאמרו עליו כאנדה כי עצם קטן יש באדם נסכוי שמו... אשר איננו נהנה אלא מסעודת מוצאי שבת לא לאפיקי סעודות שבת וימים טובים, אלא לאפיקי שאר סעודות של חול, וטובא קא משמע לן שאכילת מוצאי שבת סעודת מצוה היא, וכל הכוונה הכי נמי שהוא נהנה מהם".

אם כי עדיין יש להסתפק: האם כוונתו הוא שאכילת מוצאי שבת היא סעודת מצווה - ומכאן נלמד שהוא הדין גם לשאר סעודות מצווה, אפילו אם הן נאכלות באחד מימות החול, או שמא אין הדברים אמורים אלא דווקא בסעודות מצווה הקשורות לשבת קודש, וקמ"ל שסעודת מלווה מלכה עדיין נחשבת לאחת מסעודות השבת.

סייג חשוב על כללות עצם עניין זה שבו העצם נהנית מאכילת מוצאי שבת, כתב רשכבה"ג מרן הגרא"ל שטינמן זצוק"ל בספרו 'מלא פי תהלתך' (עמוד שצח): "ולכאורה מה דהאבר נהנה מסעודת מוצאי שבת, זה משום המצוה דיש באכילה, ואם כן בעכ"ם שאינו מצווה בשביתת שבת לא שייך זה. וכן למי שאינו שומר שבת, לכאורה לא יועיל אכילת מוצאי שבת". וכפשוט שדברים אלו אמורים גם לעניין סעודת שבת, לפי השיטה האמורה לעיל.

החינות לעולם - שלא נהנתה מעץ הדעת

תוספת מיוחדת על עניין הנאת עצם הלז רק בזמנים מסוימים, כתב הגה"ק רבי אברהם דוד מבוטשטאש, בספרו 'אשל אברהם' בהקדם דברי הגמרא (נדה כד ב): "תניא, אבא שאול אומר: קובר מתים הייתי והייתי מסתכל בעצמות של מתים; השוהה יין חי - עצמותיו שרופין, מזוג - עצמותיו סכויין, כראוי - עצמותיו משוחין. וכל מי ששתייתו מרובה מאכילתו - עצמותיו שרופין, אכילתו מרובה משתייתו - עצמותיו סכויין, כראוי - עצמותיו משוחין".

הרמ"ע מפאנו, מתווכך בין שתיים מהשיטות המוזכרות ולדבריו גם מה שאמרו שהוא נהנה רק מאכילת מוצאי שבת וגם מה שאמרו שהוא נהנה רק מאכילת שבת, עולים בקנה אחד, אחוז בזה וגם מזה אל תנח ידך, שכן עצם זו נהנית גם מאכילת השבת ומוצאי שבת כאחד. ואלו דבריו בתוך ספרו הגדול 'עשרה מאמרות' (מאמר שבתות ה' מכ"ו, חלק

בשדרה, בעורף או במוח?

בכירור שמקומו של העצם הוא במקום קשר של תפילין של ראש, דהיינו מעל העורף. ואלו דבריו בספרו 'עץ הדעת טוב' (פרשת תרומה): "קשר של ראש הוא בעורף אשר שם התחלת חוליות השדרה הנקרא עצם הלז, שהיא שאור אל עיסה גוף האדם בתחית המתים כנודע".

מוצא של פשרה בין שתי שיטות אלו, מעלה הרמ"ע מפאנו, ולדבריו יש להבחין בין העצם של האיש, שהוא במקום התפילין, לעצם האישה, שהוא בשדרה: "והנה מקום הלז הזה באדם, יש אומרים שהוא בעורף, במקום קשר של תפילין. ויש אומרים שהוא בשדרה. וניחא לן למימר כי הלז של אדם למעלה בראש, אך הלז של חוה הוא הצלע של אדם שהיה בסוף השדרה העליונה במקום פקק השדרה שלו, כי שם מגיע העורף של חוה, ואע"פ שלוקח משם הלז שלה, מ"מ נשאר בו הרושם בלי ספק כנודע מטבע הדברים הרוחניים. ואפשר שרושם אחר כיוצא היה נמצא בחוה ג"כ לדוגמא בעלמא ומזה הרמיון בעצמו מציאהו הטבע אצל כל אחד ממנו עם היותו מתחבא וכמעט בלתי מורגש לא בחוש

העליון של השדרה או שמא זהו הסוף התחתון ('עצם הזנב'). אם כי אצל רבינו מנחם ריקאנטי בפירושו על התורה, ובמקורות נוספים, נאמר שהיא 'עצם התחתון שבשדרה'. אמנם רבינו חיים ויטאל הראה כאצבע

מיקומה המדויק של עצם זו בנף האדם אינו ברור. מלשון המדרש שהבאנו לעיל אנו יודעים כי היא חלק משררת האדם. במדרש תנחומא (פרשת חיי שרה) מובא שהיא 'בסוף' השדרה, ועדיין אין אנו יודעים אם זהו הסוף

שבת, אם כן האבר הזה לא היה נהנה מאותו אכילה כלל ולא שייך בו מיתה וחי וקיים לעולם.

סעודת מלווה מלכה

גם הסיבה לאכילת סעודת 'מלווה מלכה', מצויה בטבע המיוחד של העצם ליהנות רק מאכילה של מוצאי שבת. מהיות ורק כך יכולה העצם לקבל חיות, הרי שאכילה זו נועדה בין השאר גם לספק את החיות לעצם זו. מסיבה זו כותב בעל 'כף החיים' (סימן ש ס"ב) שגם נשים ראוי שתאכלנה סעודת מלווה מלכה, לפי שגם הן צריכות חיות לעצם זו.

אמנם בספר הקדמון 'מטה משה' הוסיף בזה, שאכילת מלווה מלכה יש בה בכרי לקבוע את האמונה בתחיית המתים: "וכדי לקבוע בלב העם אמונת שכר ועונש ואמונת התחייה אוכלין מעט במוצאי שבת, להורות, כשם שעצם זה אין לו הנאה כי אם אחר כלות שבועת ימי השבוע, כמו כן יקבל עצם הזה תענוג והנאת מתענוגי עולם הבא אחר כלות ימי שנות האדם, שהם שבועים שנה... ובכן כל הזהיר בסעודה זו ומשביע לעצם הזה יזכה שישביע בצחצחות נפשו בתענוגי רב טוב הצפון לצדיקים ולשבוע שמחות".

[כמוכן, שדברים אלו עולים יפה רק באם נאמר שאכן אין חיות העצם מגעת אלא דווקא בסעודת מלווה מלכה, ולא מסעודת שבת או מיין של הברלה.]

גילוי משמים

עתה שיודעים אנו את הטבע המיוחד של עצם הלוו, נחזור לגילוי השמימי של היעב"ץ בו הראו לו מהשמים את תעלומת עניינה של

מעטה טוען האשל אברהם: מהראוי להקפיד במיוחד על שתייה נאותה, באותם הזמנים מהם נהנה עצם הלוו, שכן הנאת העצמות היא משתייה הנעשית כראוי, והוא מוסיף שיש אכן לסמוך על שתיית יין ההברלה. ויש להסמך לזה את דברי הגמרא (שבת קט ב): "חמין במוצאי שבת - מלוגמא", ופירש רש"י: "חמין - לשתות ולרחוץ. מלוגמא - רפואה".

הטבע המופלא של עצם הלוו שאין היא נהנית באכילה של ימות החול, הוא זה שסיבב והעניק לה את מתנת החיים התמידית. שהלא כואו חשבו: אדם הראשון נענש בעונש המיתה (בראשית ג, יט) 'כי עפר אתה ואל עפר תשוב' - על אכילתו מעץ הרעת שהייתה כיום שישי בשבת. אם עצם זה לא נהנתה מאכילת ימות החול, הרי שהיא לא נהנתה מאכילת עץ הרעת, ובדין הוא שתהא חיה לעולם!

מפי השמועה כותב זאת בקצרה בעל 'אליה רבה' (א"ח סי' ש): "אם כן לא נהנה מעץ הרעת לכך אינו נפסד, שמעתי". האליה רבה אינו מגלה ממי הוא שמע שמועה זו, וגם דבריו באים בקיצור רב. וייתכן מאד שמקור הדברים הוא אצל הגאון הנודע הרבי ר' העשיל מקראקא, שהרי כך בדיוק, ובהסברה נאותה, הביא בשמו תלמידו הגאון רבי דוד לירא בספרו 'יד כל בו' (ח"ב, כז):

"ויש עוד טעם פשוט שאבר אחד יש באדם ונסכרי שמו, ואינו נהנה באכילתו אלא במוצאי שבת, ושמעתי ממורי ורבי הגאון נר ישראל מוהר"ר העשיל ז"ל טעם הגון על הא דאמרו רבותינו שהתחיה היא לעתיד מאבר הזה, וצריכים לדעת מפני מה כל העצמות נרקבים וזולת עצם זה וממנו התחיה. והנה כאשר שאבר זה אין לו הנאה משום אכילה כי אם במוצאי שבת, וכאשר אכל אדם הראשון מעץ הרעת טוב ורע גרם מיתה לעולם, וכל האברים שנהנו באותה אכילה, כולם מעותדים למיתה. מה שאין כן אבר זה שאין לו הנאה באכילה כי אם במוצאי

מיוסדים ה' חושים. זהו דעת החכם קורדאירו במציאות עצם הנזכר. וכן הביא בעל צדור המור בשם הרמב"ם ז"ל. הגם שמדברי רבים נראה שהוא עצם לוו שבסוף שדרתו של אדם".

'קשה עורף'

חידוש מדהים על מיקומה של עצם הלוו בעורף, שזו היא הסיבה לתואר 'קשה עורף', הביא הגאון רבי ידידיה טיאה וייל, בנו של רבינו הקרבן נתנאל, בדרשתו אותה נשא בליל יום הכיפורים של שנת תקנ"א בפני בני קהילת קרלסרוהא, ולימים העלה זאת על הכתב בספרו 'לבושי בדים' (דרשה כ, אות טז):

"ובאמת יש להבין למה תולין הקושי בעצם עורף, וכי אין עצם מן שאר עצמות הגוף קשה יותר, וכן משה אמר 'כי עם קשה עורף הוא'. ונראה כי ידוע מעצם נסכה או לוו, שממנה נעשה התחיה לעתיד. ואותו עצם לעולם קיים ואינו נרקב, ואיתא שריב"ח הראה המופת לפני הקיסר שהניח את הנסכה על סדן של חרש ברזל והכה עליו בפטיש גדול ונשבר

הראות ולא כמשוש כלל אלא לשרידים אשר חלק להם בכינה. והלוו שבמקום קשר של תפלין נקרא 'לוו של שדרה' (ביוקרא רבה) כי הוא תחלת ההתפשטות אל השדרה מן הקדרה של מות, וניחא לן למימר שהוא עצם תחתון לעצמות הגולגולת ממול עורף ונכנס בשדרה. זהו פירוש מה שנמצא למקצת המחברים אשר יקראוהו עצם תחתון שבשדרה לא שהוא תחתון לעצמות השדרה אלא מורה מקום הוא זה".

ואילו בשם הרמב"ם והרמ"ק, מביא בעל 'מעבר יבוק' פרטים חדשים על מראה העצם ועל מקומה: מדובר בעצם כדורית ועגולה, הנוטה למראה מרובע, ויש בה חוטי דם. ומקומה המדויק הוא מתחת למוח של האדם, וממנה מסתעפים חמשת חושי האדם. וכך כתב בהמשך דבריו שהבאנו לעיל: "החמשה חושים הרבקים בעצם שתחת מוח האדם בפנימיות הגולגולת, ואינו רבך בו אלא עצם אחד, והוא קטן כשעורה, אמנם הוא עגול קרוב אל המרובע, ובו חוטי דם כדמות קורי עכביש מסוככים אלו באלו. ובאותם הורידים

עצם זו. פותח אפוא היעב"ץ ומגלה את הסיבה, מדוע אכן הטביע הקב"ה בגוף העניין טבע זה שעצם אחת תישאר בשלמותה, וממנה תהא החיות לעתיד לבוא, כשזו גם הסיבה לכך שעצם זו אינה נהנית ממזונות האדם כשאר העצמות שבגוף:

"ועתה בחיותי עוסק בענין, הראוני מן השמים, שכל שלשה שמות הללו דבר אחד, וכל דברי העצם אחת הוא. הענין הוא שידעו חכמי האמת, אחר שבעלי ההווה עלולים להפסד וכל מורכב מתפרד, אם היה כל גופו של אדם מורכב בשוה היה מקבל הזנה כולו כאחד, אז כבוא קצו, יתפרד כולו אל חלקיו, ולא ישאר ממנו כלום שיקבל צורת התחיה בגוף הקודם, אף על פי שהשי"ת בעל היכולת לברוא אדם מחדש, אבל באופן כזה פנים חדשות היה נחשב, ואין זה הוא הגוף שסבל צער המיתה, כי הוא בלה בעשן ואבק דק, ואם יתהווה עוד גוף, אחר הוא.

על כן בהכרח יש עצם קטן הנשאר בגוף שאינו תחת יד הרקבון, ואינו כלה ובלה בקבר, כי הוא יסוד קיים בו מתחילת שורש היצירה, לא נהווה מהרכבה, ומשתלשל מאב לבן, על כן אין ההפסד שולט בו. ועל כרחק אינו ניזון מהמזונות כדרך שאר העצמות, שאם כן בהעדרם היה נפסד כמותם, כי מעת שאבדו מזונותם ואינם מושכים לחותם, היו הלוח וחמור, עד הפרד חלקיהם, כטבע המורכב הנפסד ופושט צורתו, מה שאין כן בזה העצם הקיים שאין צריך למזון לפי שאינו מורכב, כי הוא עצם פשוט ספירי כעצם השמים לטוהר, לפיכך הוא חזק הקיום, ואינו צריך למשון מזון להשלים הנחסר בהתכה, כי כולו מקשה הוא ואינו נותק".

נכתוב את תמצית דבריו: בכדי שהעצם יוכל להתקיים אחר המוות - הוא צריך להיות בלתי תלוי במזונות האדם. שכן אחר המוות שוב אינו יכול להמשיך ולהיות ניזון, וממילא היה מתכלה כשאר העצמות התלויות במזון. לכן טבע עצם זה שלא להיות ניזון ממאכלים, וכך הוא יכול להתקיים לצמיתות, ורק ממנו יקום האדם בתחיית המתים.

ועם זאת, ממשיך היעב"ץ ומבאר את סוד העניין לפיו העצם נהנית מאכילה מוצאי שבת: "אמנם הוא נהנה מסעודה שאין בה אכילה

גמורה, דהיינו סעודת מוצאי שבת שהיא נאכלת על השוכע, ואין אוכלים אותה אכילה גמורה, באופן שאין הנאה מגעת לעצמות אחרים כי אם לזה, כי לא לאכילה הוא צריך, רק מכוונת המצוה הוא נהנה, ולא מגשמיות האכילה שאיננה נמצאת בכאן, ואינה נעשית כי אם לשם מצוה בלבד, ועל כן היא סעודת דוד המלך ע"ה שלא היה לו חיים בעולם הזה כגודע, ונקרא 'חי וקיים', ודי בזה לנכון".

ומשנתברר סודה של העצם, מסבר היעב"ץ את אוזנינו בהבנת פשר שלל השמות שניתנו לה: "וזה שנקרא 'בתואל' גימטריא 'מת' עם הכולל, אבל הוא 'רמאה', כי אף על פי שנראה כמת בגוף המת, כשאר חלקיו, אבל באמת הוא שורש החיים, ולכן הוא חסר אחד ממספר מת, לרמז על זה שאינו מת אמיתי, ולהיפך בגוף החיים, הוא כמו כן רמאי, מפני שלא נרגש בו שום שינוי מכל שאר חלקי הגוף, שהם נהנים מאכילה, והוא נראה כמורמה אותם במה שבאמת אינו נהנה כלל מהמזון כאילו הוא מת, וזה מחמת מקשיותו ונצחיותו.

"וכן על דרך זה נקרא 'לזו', שהוא גימטריא 'דס' עם הכולל, שממנו חיות האדם, ולכן עשרה פעמים 'דס' גימטריא 'מת' כמו שנתבאר לעיל, וכן זה הוא עיקר חיות האדם (וככה שם העיר שאין אנשיה מתים בה, נקרא 'לזו'). אמנם נחסר ממנו א' במספר, להורות על זה כי הוא חי אצל המוות, ומת אצל החי. וזהו שקראוהו עוד 'נסכו', מלשון (ישעיה כט, י) כי נסך עליכם ד' רוח תרדמה, שנראה כנדרם, וגימטריא 'קום', כי אחרון על עפר יקום, וישוב הגוף התחיה על ידו".

יצוין כי הסבר שונה לשם 'נסכו' מצוי אצל הרמ"ע בהמשך דבריו שהבאנו לעיל: "ויתכן שהוא הלזו הנקרא כך מלשון 'הסך נסך שכו' וכן 'מסכה יינה' כי הוא הממזג חבור היסודות לתחיית המתים". עוד יש לציין לשם נוסף לעצם זה שלא הוזכר בדברי היעב"ץ, והוא 'לבן הארמי' (סידור האר"י - קול יעקב). ובפשטות יש לומר שטעם שם זה כטעם השם 'בתואל הארמי'. אמנם ראה סנסן יפה בספר 'בן איש חי' (שנה שניה, פרשת ויצא): "ועצם זה נשאר קיים בקבר ואין שולט בו רקבון, והוא נקרא נסכו, וגם נקרא לזו, וגם נקרא בתואל, ואמרת בזה רמז כי שלש שמות של עצם הנזכרים הם ראשי תיבות לב"ץ".

העוף שאוכל רק במוצאי שבת

יערות סקסוניה

על מקבילה מפתיעה לעצם זה שאינה נהנית מאוכל כי אם במוצאי שבת, היה מספר רבי פינחס מקורייך זצוק"ל: ישנו עוף שאינו אוכל כי אם במוצאי שבת, ולכן עוף זה חי לעולם. עוף זה, מצוי ביערות של 'מדינת זאקסן' שבאשכנז, היא מדינת סקסוניה, אחת המדינות המרכיבות את גרמניה, וממנה ידועות הערים לייפציג וקמניץ ועוד. אודות עוף זה העידו שאינו אוכל כלל, אולם האמת היא שלא בדקו אחריו במוצאי שבת, שאז הוא אוכל.

ואלו דבריו בספרו 'אמרי פנחס' (פרשת פנחס): "ובעופות יש מין ששמו חול שאינו מת לעולם (כ"ר יט, ה). ואמר הוא ז"ל: כמדומה לי שאותו עוף אינו אוכל רק במוצאי שבת, לכן אינו מת, שלא נהנה מעץ הדעת שנאכל בערב שבת, כמו עצם לזו שיש לו קיום גם כן מטעם הנ"ל... ואמר שהוא נמצא במדינת זאקסן ביערות, והעידו אנשים שאין רואים אותו אוכל, כי במוצאי שבת אין מצויין אצלו".